

فصل سوم

ویژگی‌های فرهنگی استان هرمزگان

درس ۹ آداب و رسوم مردم استان

مردم استان هرمزگان آداب و رسوم و سنن خاصی دارند که با اندک تفاوتی تقریباً در تمامی نقاط استان مشابه هستند. همجواری با استان‌های دیگر، مهاجرپذیری استان، روابط تجاری گسترده با کشورهای همسایه که خود از عوامل انتقال فرهنگ هستند تأثیراتی دو جانبه داشته است.

با وجود این، تغییرات بیشتری در پوسته فرهنگ روی داده است که این نشانه اصالت و غنای فرهنگی استان عزیزمان می‌باشد. غیرت جوانان هرمزگانی از هر قشری و در هر شرایطی مثال زدنی است؛ چه در دفاع از مرزهای نیلگون خلیج کهن فارس که نسبت به هر منطقه مرزی و موقعیت خاص جغرافیایی آن کمتر چپاولگری اندیشه اهانت به استقلال منطقه را به مغز خود راه داده است؛ زیرا هر وقت چنین اتفاق نامیمونی روی داده مردمان سلحشور قوم پارس از سرزمین آریائیان به دفاع برخاسته و دست متجاوز از آستین بیرون نیامده کوتاه کرده‌اند.

خونگرمی، مهمان‌نوازی و بی‌پیرایه بودن مردان و زنان هرمزگانی همیشه زبانزد عام و خاص بوده است. آنان نجیب زادگانی هستند که مانند دریا سخاوتمند و گشاده دست‌اند.

زبان و انواع گویش‌های محلی

زبان رسمی مردم استان، فارسی و با گویش ویژه بندری تکلم می‌کنند. گویش‌های محلی رایج بین اهالی استان از شهری به شهر دیگر و با روستاهای دورتر آن با هم تفاوت دارند. لهجه محلی‌ای که در سطح استان هرمزگان متداول است ترکیبی از کلمات پارسی (فارسی)، عربی و هندی و حتی کلمات زبان انگلیسی است که به علت تردد بازرگانان خارجی و اقامت آنان در این ناحیه وارد زبان محلی استان شده است.

فعالیت

— چند نمونه از واژه‌های عربی، هندی و انگلیسی که وارد زبان مردم این استان شده را نام ببرید.

.....

برای مطالعه

نه لهجه و نه گویش از بونن	زبون بندری ریشه جونن
چه حاجت به بیونن انچه عیونن	یتا حرف اکدیم (قدیم) شگفتن
صفای بندری نیرنگ ابودن	دلم به شهر بندرتنگ ابودن
حالا سینگو دگه خرچنگ ابودن	زبون بندری ادست ارفتن
خراب روزگار بندرما	درخت ریشه دارن بندرما
ادامه انتظارن بندرما	لودریا همیشه تشنه نشتن
امید مه به تو دادا و برارن	خدا بالای سر و دریا کنارن

دین و مذهب

دین مردم هرمزگان اسلام است و آنها پیرو دو مذهب شیعه و سنی اند. پیروان این دو مذهب از دیر باز با خوشی و همدلی در کنار هم زندگی می کنند و معنای وحدت و همدلی میان آنان را می توان به طور مشهود احساس کرد. اسلام برای اولین بار در قرن دوم از طریق جزیره قشم به نواحی ساحلی جنوبی وارد گردید. یکی از قدیمی ترین بناهای اسلامی در ایران، مسجد شیخ برخ در روستای کوشه قشم قرار دارد. این مسجد یک بار بر اثر زلزله ویران شد؛ اما در اواخر قرن سوم بازسازی شد. به طور کلی، مساجد این استان بسیار با شکوه بنا شده اند که توجه هر تازه واردی را به خود جلب می کنند و این نشان از اعتقادات قلبی و باورهای دینی عمیق مردم مسلمان هرمزگان دارد.

شکل ۱-۳- مسجد شیخ برخ، جزیره قشم

– نام چند مکان مذهبی در شهرستان محل زندگی خود را نام ببرید.

ساختار اجتماعی

نظام اجتماعی – فرهنگی استان ریشه در روابط خویشاوندی و قومی دارد. اگرچه مهاجرپذیر بودن استان باعث برهم خوردن ترکیب و تعادل جمعیتی و فرهنگی منطقه شده است؛ اما باز هم باورهای مذهبی، وفای به عهد، تعاون و همکاری، ریش سفیدی و معتمد محل، جایگاهی عمیق در میان مردم داشته که هنوز بسیاری از معضلات به همین شیوه حل و فصل می‌شود. با تقویت شوراهای محلی با همین انگیزه می‌توان همچنان این سنت اجتماعی را زنده نگه داشت. بدیهی است با این مهم از نظر جامعه شناختی می‌توان جلوی بسیاری از ناهنجاری‌های اجتماعی را گرفته و پایه‌های خانواده را تقویت و رشته الفت را در میان خانواده‌ها مستحکم کرد.

پوشش مردم هرمزگان

محیط جغرافیایی در شکل‌دهی ظاهر و جنس لباس‌ها تأثیر زیادی دارد؛ زیرا لباس براساس نیازهای اقلیمی، وضعیت اقتصادی و باورهای دینی آداب و رسوم اقوام به وجود آمده و آئینه تمام‌نمایی از تاریخ زندگی بشر است. علاوه بر این نقش مراسم سنتی و فرهنگی نظیر مناسک مذهبی، جشن‌ها و سوگواری‌ها در انتخاب نوع و شکل و حتی رنگ پوشاک را نباید نادیده گرفت. همچنین طبقات اجتماعی و مشاغل و وظایف مربوط به آنها نیز در شکل‌دهی پوشاک مؤثر است، آنچه امروزه در بین اندیشمندان مردم‌شناس و جامعه‌شناس از اهمیت برخوردار است توجه به پیام‌ها و «راز و رمز»‌های موجود در انواع پوشاک در ادوار مختلف و در میان ملل گوناگون می‌باشد که این پیام از باورها، آداب، سنن و خاستگاه قومی این ملت‌ها برخاسته است.

از مهم‌ترین پوشاک زنان و مردان هرمزگانی می‌توان به شلوار ودویی، گلابتونی، بادله‌ای، پیراهن کندوره، جلیبیل، ارنی، برقع، لُنگ، دشداشه، عرق چین و... اشاره کرد.

شکل ۲-۳- نمونه ای از پوشش بومی استان

صنعت پوشاک و تزئینات آن

تزئینات پوشاک نزد مردم هنرمند هرزگانی ریشه و قدمتی دیرینه دارد که عبارت اند از: سوزن دوزی، بادله دوزی، خوس دوزی، گلابتون دوزی، شک بافی، که از تنوع و زیبایی خاصی برخوردار است و می توان برای لباس، روتختی و رومیزی از آنها استفاده کرد. اگر این صنعت مورد تشویق، ترویج، حمایت و هدایت صحیح واقع شود، نه تنها در ایران، بلکه در صنایع تزئینی بازارهای برون مرزی نیز می تواند جایگاهی در خور داشته باشد.

شکل ۳-۳- نمونه ای از صنایع زینتی

— برای توسعه و پایداری صنعت پوشاک چه موانع و مشکلاتی وجود دارد؟

بیشتر بدانیم

مراسم عروسی

مراسم عروسی در هرمزگان یکی از پرشورترین و زیباترین رویدادهای زندگی است که ترکیبی از سنن و ارزش‌های مذهبی به‌خود گرفته است. امروزه گسترش ارتباطات، مهاجرپذیری بودن استان و میل مردمان به تحول باعث شده که تغییرات هر چه کند و بطئی نه تنها در این مراسم بلکه در سایر ابعاد فرهنگی و اجتماعی ایجاد شود. مراسم عروسی در هرمزگان چندین مرحله دارد که عبارت‌اند از: انتخاب همسر و خواستگاری، عقد کنان، حنابندان، ساخت بران و عروسی که هریک با آداب و شیوه‌های خاصی برگزار می‌شوند.

عروسی در استان به روایت تصویر

شکل ۳-۴— نمونه‌ای از آیین حنابندان و ساخت بران به شیوه سنتی در استان

اعیاد و مراسم مذهبی

مردم استان هرمزگان اعیاد مذهبی را بسیار باشکوه برگزار می‌کنند. شیرینی و آجیل و از همه مهم‌تر لباس عید کودکان را خریداری می‌کنند و تا مدت سه روز به دید و بازدید می‌روند. آنها عید قربان را عید «گپ» بزرگ می‌نامند.

بیشتر بدانیم

آیا می‌دانید قبله دعا چیست؟

به هنگام خشکسالی و نباریدن باران، ریش سفیدان و بزرگان، با شور و مشورت با یکدیگر و با صلاحدید روحانی محلی یک روز جمعه را به اتفاق مردان و کودکان به سمت قبله دعا، نماز باران را به جا می‌آورند. آیا می‌دانید علت همراهی کودکان در این مراسم چیست؟

شکل ۵-۳- قبله دعا) نماز باران

نوروز صیادان

نوروز صیادان، جشن کهن میان ساحل نشینان جنوب است که هر ساله در روستای سلخ جزیره قشم برگزار می‌شود و بسیاری از ساکنان ایران را به آنجا می‌کشاند. نوروز صیادان اول مرداد ماه است. در این روز هیچ کدام از اهالی روستای سلخ، ماهی و هر نوع آبی دریایی را صید نمی‌کنند و نمی‌خورند و معتقدند که در نوروز صیادی، همه ماهی‌ها آزادند تا نسل خود را افزایش دهند. بنابراین، از هرگونه صیدی خودداری می‌کنند.

شکل ۶-۳- جشن صیادی

مراسم چهاردهمی : موقعی که ماه بدر کامل می‌شود ...
در چهاردهم ماه صفر که قرص ماه کامل است زنان و دختران در خانه یکی از خویشاوندان یا همسایگان دور هم جمع شده و در قابلمه‌ای مسین، مقداری آب و مواد خوش بوکننده می‌ریزند و هر یک از افراد حاضر، با آرزوی نیت کرده، انگشتی خود را در قابلمه می‌اندازند. کوچک‌ترین عضو حاضر، انگشتها را یکی یکی از آن بیرون می‌آورد. به همراه هر انگشتی یک دو بیتی توسط یکی از حاضرین خوانده می‌شود صاحب انگشتی تعبیر دو بیتی را با آرزوی خود مطابقت می‌کند. این مراسم در حقیقت نوعی شب‌نشینی دوره‌ای همراه با مشاعره است.

شکل ۷-۳- مراسم چهاردهمی

شکل ۸-۳

نوروز در هرمزگان : وقتی که صدای پای بهار می آید ... مردم زیادوست هرمزگان مثل همه ایرانیان آیین این عید باستانی را که شامل خانه تکانی و تدارک عید، تهیه میوه، شیرینی و آجیل و لباس نو برای کودکان است با شکوه تمام برگزار می کنند. تهیه دنکو که نوعی آجیل مخصوص عید است که توسط زنان طی مراحل خاصی از گندم، برنج، کنجد و نخود و شاهدانه بوداده شده تهیه می شود.

محرم در هرمزگان : سرزمینی آرمیده در کناره های خلیج فارس و دریای عمان به نام هرمزگان در تاریخ حضوری دیرینه دارد. مراسم ویژه ماه محرم یکی از سنت های ارزنده است که از دیرباز همواره مورد توجه مردم هرمزگان بوده، هر سال با شکوه فراوان در این استان برگزار می شود. برگزاری مراسم محرم در میناب از شهرت بسیاری برخوردار است.

شکل ۹-۳- نمونه ای از مراسم تعزیه و علم گردانی

بازی های محلی : عموماً بازی ها در استان هدف دار و متناسب با موقعیت های جغرافیایی هر منطقه اند. بازی های محلی متنوعی در استان وجود دارد؛ مانند : رَمازا، هفت سنگا، سنگ چلیکا و دارکلکا - دارتولنپکاو ... که با هدف تقویت قدرت جسمانی، تمرکز، کنترل و هماهنگی فکر و اعضای بدن انجام می شوند.

ویژگی‌های فرهنگی استان

چند مورد از بازی‌های محلی شهرستان خود را نام ببرید در صورت امکان با همکاری دبیر ورزش در ساعت ورزش انجام دهید.

صنایع دستی استان

شکل ۱۰-۳- نمونه‌هایی از صنایع دستی استان

صنعت سفالگری: از جمله قدیمی‌ترین آثار تاریخی به جا مانده از گذشتگان ظروف سفالی است. در شرق استان هرمزگان دستان توانای هنرمندان این خطه ظروف سفالی زیبا و کارآمد را از خاک می‌سازند که در زندگی روزمره مورد استفاده بوده است.

انواع صنایع سفالگری: یکی از صنایع سفالگری کوزه است، که در گویش محلی جهله می‌گویند و جالب‌تر اینکه با استفاده از آن نوعی ساز را با هنرمندی هر چه تمام‌تر می‌نوازند که این خود نشان از هنرمندی و خلاقیت مردمان این مرز و بوم دارد. در گذشته که مخازن فایبر گلاس و فلزی نبود، آب را در منازل در خمره (در گویش محلی به آن گراشی می‌گویند) نگهداری می‌کردند.

شکل ۱۱-۳- صنایع سفالگری

فعالیت

– در کدام مناطق استان صنایع سفالگری وجود دارد؟ کاربرد آن را بنویسید.

حصیربافی: صنایع حصیری و سبد با کارایی متنوع از برگ درخت نخل (پیش) تهیه می‌شود. ذهن خلاق هنرمندان این دیار با رنگ کردن پیش، آن‌هم رنگ‌های گیاهی (پوست انار، رناس، ...) نقش و نگارهای زیبایی را بر روی وسایل ساخته شده می‌اندازند که چشم هر هنردوستی را می‌نوازد. این صنعت در حاجی‌آباد و میناب، بشاگرد و رودان و بستک به علت نخلستان‌های زیاد رونق فراوانی دارد. برخی از صنایع حصیری عبارت‌اند از: بادبزن، سپ (سینی بزرگ) و جارو. یکی دیگر از صنایع حصیری پروند است. پروند طناب بسیار محکم و کلفت از برگ نخل خرماست که معمولاً باغبانان در نخلستان‌ها برای بالا رفتن از درخت خرما از آن استفاده می‌کنند. پروند از مقاومت بسیار بالایی برخوردار است که می‌توان آن را به صورت کاملاً حساب شده، تهیه و برای بستن شناورهای کوچک به اسکله استفاده کرد. از جمله محاسن آن، این است که در برابر آب و آفتاب مقاوم می‌باشد.

صنایع دریایی: در سواحل خلیج فارس و دریای عمان انواع صدف‌ها، حلزون‌ها و بقایای آبزیان وجود دارد که توسط اهالی بومی و باذوق جمع‌آوری و از آنها تابلو، مجسمه و اشیای گوناگونی تولید می‌شود. این صنایع دستی به سبب زیبایی مورد توجه قرار می‌گیرند.

شکل ۱۳-۳- صنایع دریایی

شکل ۱۲-۳- صنایع حصیربافی

راهکار

ایجاد تعاونی اشتغال، توسط دانش‌آموزان علاقه‌مند رشته‌های کار دانش و فنی حرفه‌ای در جهت تولید و بهسازی صنایع دستی مثل ساخت ظرف (سبد) مکعب شکل حصیری برای نگهداری ظرف، یا وسایل مسافرتی چه راهکار و پیشنهادی در این زمینه به ذهنتان می‌رسد؟

شکل ۱۴-۳- دله قهوه (قهوه جوش)

صنایع فراموش شده

۱- دله قهوه (قهوه جوش) سازی

۲- ریسندگی و بافندگی : عمدتاً چادر شب معروف به جولاقی می‌بافتند

که کلیه مراحل آن دستی انجام می‌شد و به کشورهای همسایه عربی و هند صادر می‌شد.

فعالیت

– در صورت امکان، نمایشگاهی از صنایع دستی استان با همکاری مسئولان مدرسه ترتیب دهید.

ادبیات شفاهی

«فولکلور» در لغت به معنای دانش عوام به کار می‌رود. این اصطلاح در زبان فارسی به فرهنگ عامه یا ادبیات عامیانه معنا شده و کلیه مصداق‌ها و مفاهیم زندگی حقیقی توده مردم را شامل می‌شود که به صورت شفاهی و سینه‌به‌سینه از فردی به فردی و از نسلی به نسلی دیگر انتقال یافته است. گردآوری فرهنگ عامه، یک ملت و منطقه را صاحب پیشینه و شناسنامه می‌کند.

بیشتر بدانیم

نمونه‌ای از ضرب‌المثل‌های رایج در هرمزگان

«حرفت اول بچو بعد بگه»؛ یعنی حرفت را اول بسنج بعد بگو.

کنایه از : سنجیده سخن گفتن است.

«هو نه جوغن ناکتن»؛ یعنی آب را در هاون نمی‌کوبند.

کنایه از : کار بیهوده کردن است.

«جواب سوزن منتولن.»؛ یعنی جواب نیش سوزن با دیلم است.
همانند : کلوخ انداز را پاداش سنگ است.

نمونه‌ای از (لالایی) در هرمزگان

لالالالاچوک شیرین زبونم	لالالالا بگم تا روز بگردت
گل زیبای موپیروز بگردت	خوشن باد سهیلی از روی هو
خوشن فصل بهار و گندم و جو	خوشن لالات بگم با موج دریا
عزیزم گپ بیبی با چشم بینا	خوشن لالات بگم همراه باد
رفتی هرجا بکن از شهر خویاد	لا لا لا آروم جونم
لا لا لا چوک شیرین زبونم	لالالالا چوک شیرین زبونم

نمونه‌ای از غذاهای استان

شکل ۱۵-۳